

oudheidkundige vereniging
'oud vorden'
te Vorden

'VORDENSE KRONYCK'

Uitgave van de oudheidkundige vereniging 'Oud Vorden',

opgericht 30 maart 1981.

17e jaargang, maart 1999

Oplage 350 exemplaren

ISSN: 1383-049X

Secr.: Mw. F. van Druten-Vrieze, Ruurloseweg 61, 7251 LB Vorden, tel. 0575-552260. Bankrelatie: Bondsspaarbank, rek. nr. 92.31.08.394 t.n.v. Vereniging 'Oud Vorden'

Inhoudsopgave

Van de Voorzitter		p. 3
Het Landgoed Venhorstink, te Vorden	J. Harenberg	p. 4
Gewelfschilderingen in de Dorpskerk, te Vorden	B. Jonker H.G. Wullink	p. 11
De Lederfabriek op de Nieuwstad, te Vorden	W. Albers (met naschrift van C. Bosch)	p. 17
Hotel 't Wapen van Gelderland van 1907-1933	C. Bosch	p. 22
De Statenbijbel van Gerrit Jan Enzerink (1834-19..)	G. Groot Nuelend en H.W. Rossel	p. 25

Redactie Vordense Kronyck

G. Koop
H.W. Rossel
H.G. Wullink

VAN DE VOORZITTER

Het is voor uw voorzitter steeds weer een genoegen om een inleiding voor de Kronyck te schrijven. Dan blijkt namelijk dat er weer voldoende copy is om een nieuwe uitgave te laten verschijnen; een nieuwe uitgave met - ook nu weer - artikelen van niveau. Beschrijvingen van oude, soms niet meer bestaande, gebouwen zijn ditmaal de voornaamste onderwerpen.

Het artikel van Jan Harenberg bevat een boeiend relaas over het Venhorstink, in het buurtschap Delden. Carlo Bosch onderzocht de ontwikkeling van Hotel Bakker en verdiepte zich ook nog in de geschiedenis van de voormalige leerlooi-erij aan de Nieuwstad. Tevens werd er plaats ingeruimd voor een beschrijving van de gerestaureerde gewelfschilderingen in de Dorpskerk, en een oude Statenbijbel. Al met al onderwerpen die de moeite van het lezen meer dan waard zijn.

Nu het winterseizoen bijna ten einde is, beraadt het bestuur zich al weer op de verenigingsavonden van komende herfst en winter. Daarbij kan het uw hulp heel goed gebruiken. Hebt u een suggestie voor een programma dat past bij de doelstellingen van onze vereniging, belt u dan gerust naar onze nijvere secretaresse, mevrouw Fenny van Druten-Vrieze, telefoon 552260. Bij voorbaat dank en nog veel leesplezier.

HET BESTUUR IN 1998

Het bestuur van de Oudheidkundige Vereniging 'Oud Vorden' was in 1998 als volgt samengesteld:

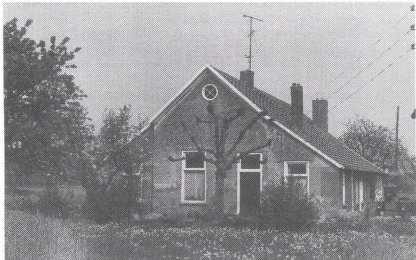
Voorzitter
Secretaresse
Penningmeester
Leden

H.G. Wullink
Mw. F. van Druten-Vrieze
J.M. Ilbrink
C. Bosch
G. Koop
H.J. Reindsen
H.W. Rossel

HET LANDGOED VENHORSTINK, TE VORDEN

Jan Harenberg

Op het adres Deldensebroekweg 4 treffen we een betrekkelijk kleine boerderij aan, waarvan het middengedeelte van de voorgevel iets uitspringt. Het geheel wekt niet de indruk dat we hier te maken hebben met een doorsnee boerderij en die indruk blijkt juist te zijn, want eens heeft dit huis deel uitgemaakt van een veel groter complex.

Het huis in 1975 (foto auteur).

In de Zutphensche Courant van 18 mei 1872 maakte de Vordense notaris Jhr. Van Haeften onder het hoofd «VERKOOP voor AFBRAAK» bekend dat hij voornemens is om op *Vrijdag 24 Mei 1872, des namiddags 1 uur, op het Buitengoed GROOT VENHORSTINK genaamd, onder Vorden, publiek (te) verkoopen: Het voor weinige jaren nieuw gebouwde kapitale HEERENHUIS, het GROOT VENHORSTINK genaamd, onder Vorden, aan den grindweg van Vorden op Hengelo; om te worden afgebroken, bevattende hetzelfde Huis, onder anderen een marmeren Gang en vier prachtige marmeren Schoorsteenmantels.*

Met de afbraak is haast gemaakt: al op 11 juni van datzelfde jaar bevat de Zutphensche Courant een advertentie waarin te koop aangeboden wordt *alle soorten van Afbraak, als: Beste Deur- en Schuifkozijnen met toebehooren, Vloer- en Zolderrribben en dito Planken, marmeren Schoorsteenmantels, dito Tegels, Plavuizen en Bremer Tegels, Dakpannen, IJzer, Lood, Zink, 150000 Metselsteenen. Te bevragen op de Buitenplaats Groot Venhorsting te Vorden.*

Kennelijk wilde het niet zo vlotten met de verkoop, want zo'n vijf weken later, op 16 juli, werd door notaris Van Haeften een partij afbraak geveild, waarbij opvalt dat al het marmerwerk, de plavuizen en Bremer tegels en de dakpannen, alsmede 50000 metselstenen wel verkocht waren, doch dat het restant, alsmede *geslagen en gesmeed ijzer lijstwerk, hekken*, tot dan toe geen koper had gevonden.

Zo verdween een landhuis, waarvan we in de leenacten al in 1378 de eerste vermelding vinden. Het goed heet dan Venhorst en de bezitter is Gerhard ter Minckhorst, die eveneens het goed Fockinck te Hengelo bezit. Beide goederen zullen lange tijd in één hand blijven. Fokkink bleef tot 1967 bestaan; in dat jaar werd de boerderij afgebroken ten behoeve van de rondweg om Hengelo. Gerhard had kennelijk geen zoon, want beide goederen vererfden op een dochter, waarvan de voornaam ons niet is overgeleverd. Zij was gehuwd met Frederick van Baer, die in 1424 met Venhorst en Fockinck beleend werd, of zoals er staat: *heeft anderwerff ontvangen*. Het was voorwaar geen slecht huwelijk, want de adellijke Van Baer's zullen later op het kasteel de Slangenburg bij Doetinchem resideren.

In 1431 werd Dirck van Baer, echtgenoot van Agnes Bentinck, als erfgenaam van zijn moeder, beleend met *die lene geheiten Vockinck ende Venhorstinck*. Venhorst wordt dan al aangeduid met de naam Venhorstinck. Op dezelfde manier kwamen beide goederen in 1453 aan zijn zoon Frederick, in de echt verbonden met Ermgard van Broeckhuysen, eveneens van oude Gelderse adel. Frederick moet in of omstreeks 1500 overleden zijn, want in dat jaar werd zijn dochter Aleyt van Baer met Fockinck beleend. Eerst in 1544 gebeurde dat met Venhorstinck en het is niet duidelijk waarom die belening niet al in 1500 plaatsgevonden had. Haar broer Willem erfde de overige bezittingen van hun vader.

Met Aleyt komen beide goederen in een ander geslacht toen zij in 1528 in het huwelijk trad met Evert van Brempt, weduwnaar van Felicitas van Oest (van Hillenraedt), oude adel uit het Gelderse Overkwartier. Van Aleyt vererfden beide goederen op haar zoon Joost en het is niet bekend wanneer die eigenaar werd, noch hoe de naam van zijn echtgenote luidde. En evenmin is bekend in welk jaar zijn dochter Lyffart van Brempt, gehuwd met een - eveneens uit het Overkwartier stammende - Van Eyll, zijn bezittingen erfde. Haar dochter Catrin van Eyll, levensgezellin van de ritmeester Joost Wirich Clout, werd in 1600 beleend met Fockinck en Venhorstinck, dat toen ook wel als Veenhorstinck werd geschreven.

De laatste vererving dateert van 1613, wanneer Wilhelm Reinier (van) Clout als erfgenaam van zijn moeder Catrin eigenaar wordt. In 1640 ontdeed hij zich van beide goederen en naar de reden daarvan kunnen wij slechts gissen. Zat hij in geldnood? Dat is niet bekend, maar in ieder geval werd Fockinck in dat jaar overgedragen aan Coenraet van Munster, terwijl Venhorstinck toen een nieuwe eigenaar vond in Aelbert Goyker.

Zo werd de band tussen beide goederen verbroken en alleen met het laatste goed wordt dit verhaal voortgezet.

De nieuwe eigenaar moet in 1664 zijn overleden, want in dat jaar werd zijn zoon Gerart, echtgenoot van Beatrix Gysen, met Venhorstinck beleend. Toen Gerarts zoon Aelbert in 1685 met het goed beleend werd, was die nog minderjarig. Een tiental jaren later, toen Aelbert meerderjarig was geworden, zal hij in staat zijn om zijn broers Arnoldus en Maurits hun erfdeel uit te betalen. Aelbert stapte in het huwelijksbootje met Johanna Haak en zij lieten het goed na aan hun zoon Hendrik Johan, die ermee beleend werd in 1717, maar die overleed vermoedelijk ongehuwd en kinderloos, want in 1727 treffen we een nieuwe eigenares aan, namelijk zijn zuster Beatrix Goyker, echtgenote van Hermen Hasenbroek Jr.

Het valt op dat na de adellijke bezitters de eigenaren allen uit bekende en gegoede Zutphense families stammen, een verschijnsel dat veelvuldig voorkwam in de gemeentes die Zutphen omringen. Het Zutphense stedelijk patriciaat belegde op deze wijze haar geld, namelijk in grondbezit. Dat was toen de meest veilige manier, want huizen kunnen afbranden, juwelen en geld gestolen worden, maar land kan men niet wegnemen, hoogstens onteigenen.

Het huwelijk van Hermen en Beatrix wordt gezegend met een zoon Gerhard, en twee dochters, Maria en Johanna. Maria Hasebroek sloot een verbintenis voor het leven met Marcellis Straatman en bij boedelscheiding in 1751 werd Venhorstinck aan haar toegewezen, waarmee zij in 1753 werd beleend. Nog geen tien jaar later ontdeed het echtpaar zich van hun bezit en droeg het goed over aan het echtpaar Lambert Welmers en Maria van Meghen, dat er in 1762 mee werd beleend. Hendrik Arnold Welmers, hun oudste zoon, wordt in 1789 als erfgenaam beleend *nae afgemaakt versuym*, hetgeen zoveel betekent dat hij zich min of meer aan de leenplicht had onttrokken, maar dit verzuim later alsnog hersteld heeft. Zijn ouders moeten dus veel vroeger overleden zijn. Hijzelf overleed in 1818, in de ouderdom van 83 jaar, op Groot Venhorstink, als weduwnaar van Geertruid Anna Helena van Dam.

Wat voor soort huis zouden we in die tijd hebben kunnen aantreffen op Venhorstink? Wel, in de periode 1814-1821 werd het aangeduid als *lantheerskamer*. Hieronder dienen we een gewone boerderij te verstaan, waaraan ten behoeve van de eigenaar een gedeelte was aangebouwd, waar hij 's zomers verbleef en mogelijk door de boerin van voedsel en dergelijke werd voorzien. 's Winters woonde Welmers in Zutphen, waar hij de advocatuur moet hebben uitgeoefend.

Eén van de weinige overgebleven landheers- of lanterskamers in de gemeente vinden we in Wichmond, namelijk op 't Eylers.

De erfgenamen van Hendrik Arnold Welmers zullen Venhorstink hebben ver-

kocht, want na hem verschijnt hier Philip C. van Hamel. Die woonde vermoedelijk officieel in Warnsveld, en mogelijk was hij familie van Mr. Peter Johannes Theodorus van Hamel en Wickje Catharina Minnema Breda, residerend op het buitengoed Baank te Warnsveld. Gedurende de jaren 1829 tot 1839 staat vermeld dat Venhorstink alleen 's zomers werd bewoond. Van Hamel zal toen een landhuis op het goed hebben laten bouwen, maar of dat huis door hem zelf bewoond werd, is niet duidelijk, want er zijn meerdere huurders bekend.

Als eerste huurder was daar Gerrit van Olst, die ons tevens de oudste tekening van het huis, vervaardigd in 1846, heeft nagelaten. We zien daarop een eenvoudig, vroeg negentiende-eeuws landhuis van het gebruikelijke vijfraams-type, waarin met geen mogelijkheid meer een boerderij met landheerskamer valt te herkennen, zodat geconcludeerd moet worden dat Van Hamel inderdaad nieuwbouw had gepleegd.

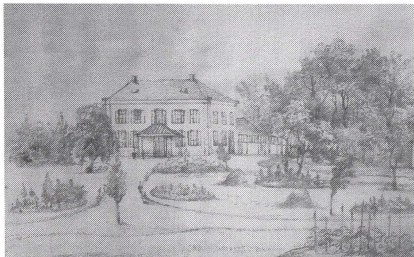
De voorzijde van Venhorstink, naar een lithografie door G. van Olst.

Van Olst, echtgenoot van Carolina L.D.C. Bouwmeester, was mogelijk een verwant van Van Hamel, die het huis op 1 mei 1834 betrok, maar al vóór 1839 weer vertrokken is. Bewoner in 1839 was Jhr. Gerard Bosch van Drakestein, eerste luitenant bij de lansiers, die in eerste echt gehuwd was met Jkvr. Carolina Huberta Maria van Grotenhuis van Onstein. Hij had zijn bruid dus niet ver weg gezocht. Van lange duur is hun verblijf op Venhorstink niet geweest. Op 25 juni 1840 werd hun zoon Henricus Paulus Engelbertus geboren, die er echter op 14 mei 1841 overleed en begraven werd op het kerkhof van Kranenburg, waar we zijn graf nog steeds kunnen aanschouwen. Op 15 november van dat jaar verliet de familie

Vorden en vestigde zich op de havezathe Heeckeren, te Goor, welk huis in 1841 was aangekocht van Alexander Wilhelmus Josephus Joannes baron van Hugenpoth tot Aerdt.

De volgende bewoner was Lodewijk Henri François Mossel, oud-officier der Schutterij, die op 5 mei 1840 werd geïnstalleerd als burgemeester van Hengelo. Burgemeesters mochten toen kennelijk nog buiten hun gemeente wonen. Lang heeft hij er overigens niet gewoond; reeds einde 1841 werd hij benoemd tot burgemeester van Elst. Toch zou de familie weerkeren.

Een klein jaar is het huis bewoond geweest door Elisabeth Appeldoorn, echtgenote van Lodewijk H.F. Mossel, met haar kinderen, en wel van 25 juni 1852 tot mei 1853. Daarna verwisselde het landgoed weer van eigenaar, maar bleef aanvankelijk onbewoond. Waarschijnlijk heeft het huis toen een zeer ingrijpende verbouwing ondergaan, want eerst op 7 mei 1859 vestigde zich hier Godard Anne Gerard graaf van der Duyn van Maasdam, generaal-majoor der cavalerie b.d. en adjudant van prins Frederik der Nederlanden. Hij was de oudste zoon van Adam François Jules Armand van der Duyn, van het bekende Driemanschap van 1813 (de graven Van Limburg Stirum, Van Hogendorp en Van der Duyn van Maasdam) en men zou hem de meest voorname bewoner kunnen noemen die het landgoed heeft gekend. In 1834 was hij in het huwelijk getreden met Louisa Maria Elisabeth Sassen, die hem drie zoons schonk, waarvan de jongste in de wieg overleed. Godard Anne Gerard verliet dit aardse tranendal op 4 december 1865 op Venhorstink. Het huis daar had hij grotendeels laten vernieuwen en zijn erfgenamen laten dan ook op 22 mei 1866 door de Vordense notaris J.J. de Raadt, publiek veilen:

Het vernieuwde huis, ca. 1860, getekend door gravin Van der Duyn van Maasdam. (part. coll.).

Het landgoed GROOT VENHORSTINK genaamd, zeer aangenaam gelegen in de gemeente Vorden, aan den grindweg van Vorden naar Hengelo, op korten afstand van de welvarende dorpen van dien naam en op twee uren afstand van de stad Zutphen, bestaande in een voor weinige jaren bijna geheel nieuw opgebouwd kapitaal HEERENHUIS, geschikt voor zomer- en winterverblijf, waarin 13 zoo Beneden- als Bovenkamers, waarvan de meeste behangen en geplafoneerd, Badkamer, ..., enzovoorts.

Verder werd aangeboden een koetshuis met stalling voor 6 paarden en een schuur voor 4 koeien, alsmede een *smaakvollen aanleg met aangename Wandelingen en allerhande schoone Heestergewassen, een loopend water als Vijver met Visch daarin, voorts eene aangelegen Boerderij, bestaande in eene geheel nieuw gebouwde Boerenwoning met overdekten Vaaltstal en Schuur*. De gronden, die aangelegen waren, besloegen een oppervlakte van 33 bunder 59 roeden 68 ellen. Als aanbeveling werd nog vermeld: *Alle voorschreven gronden leveren een wildrijke Jacht op en zijn vrij van overstrooming*. Aan het slot van de veilingadvertentie treften we aan de vetgedrukte mededeling: *«Het voorschreven Landgoed is inmiddels uit de hand te koop»*. Voorts lezen we in de advertentie: *De aanwijzing geschiedt door Jan Eskes op de Kleine Bolderhorst, terwijl ter bezigtiging van het Heerenhuis vooraf moet worden belet gevraagd*.

De nieuwe eigenaar wordt Mr. Johannes Gerdes Oosterbeek, een oud Indisch-gast uit Semarang, die op 8 november 1867 zijn intrek nam op Venhorstink, maar er slechts zo'n twee-en-een-half jaar verbleef, namelijk tot 1 juni 1870. Mogelijk was de omgeving hem te eenzaam, maar feit is dat hij al op 20 januari 1870 zijn bezitting verkocht en wel aan Eduard Wessel Tack.

Ook Tack heeft het niet lang in Vorden uitgehouden. Twee jaar heeft hij er gewoond, van 15 juni 1870 tot 25 juni 1872. Op 10 februari 1872 werd in de Zutphensche Courant een advertentie geplaatst waarin door notaris De Bas te Zutphen een veiling op 23 februari werd aangekondigd van:

Het buitengoed GROOT VENHORSTINK, gelegen aan den grindweg van Vorden naar Hengelo, bestaande in een soliede HEERENHUIS, KOETSHUIS en STALLING voor 6 paarden, SCHUUR, WASCHHUIS en STAL, MOESTUINEN, TERREIN van VERMAAK en WATER, BOUWLAND, AKKERMAALSBOSSCH en opgaande BOOMEN, te zamen groot 8 hektaren, 72 aren, 23 centiaren, te veilen in massa, ondermassa en 4 perceelen.

Het landgoed was dus inmiddels aanzienlijk ingekrompen en ook de boerderij behoorde er niet meer toe. De bomen werden afzonderlijk verkocht, doch de koper van de ondergrond had het recht om die bomen te naasten, zoals gebruikelijk is. Bij deze veiling werd Goosen Norde, landbouwer te Vorden, voor de somma van f 5100,- eigenaar van perceel 1, te weten het herenhuis met koetshuis

en stal met naaste omgeving ter grootte van 4.23.82 hectare. Teunis Regelink, eveneens landbouwer te Vorden, kocht de overige drie percelen, bestaande uit bouwland, akkermaalsbos en bosgrond, alles bij elkaar zo'n 4 hectare. Hij betaalde er f 3481,- voor.

Goosen Norde had het huis op afbraak gekocht en hij heeft er haast mee gemaakt. Onze Eduard Wessel Tack heeft er mogelijk tot 25 juni 1872 kunnen wonen (maar werd misschien eerst toen uitgeschreven), maar al op 24 mei 1872 werd - zoals we in het begin al zagen - door notaris Jhr. Van Haeften, onder het hoofd «*VERKOOP voor AFBRAAK*» *publiek verkocht: Het voor weinige jaren nieuw gebouwde kapitale Heerenhuis, het GROOT VENHORSTINK genaamd.*

Een huis - voor *weinige jaren nieuw gebouwd* - moeten we afbraak daarvan niet zien als kapitaalvernietiging? Maar het ging Norde natuurlijk om de grond, en we dienen niet uit het oog te verliezen dat in de vorige eeuw de afkomende materialen van een afbraak goed geld oprachten, in tegenstelling tot de huidige tijd, waar voor het laten afbreken van een pand flink in de buidel moet worden getast.

Zoals we hierboven al zagen, liet Norde het vrij nieuwe herenhuis slopen en hij zal met een deel van de afbraak het koetshuis hebben verbouwd, dat voortaan als boerderij geëxploiteerd zou worden. Een steen met het jaartal 1872 herinnert daaraan. Zo werd onder meer het voorhuis verbreed met een raam aan beide zijden en het achterhuis met twee gebinten verlengd. Het aldus vergrote huis werd op 24 februari 1873 betrokken door de bejaarde Willem Norde, toen net tachtig jaar oud. Een jaar later, op 26 februari 1874 overleed hij er. Zijn nakomelingen bleven de boerderij bewonen.

Precies een eeuw bleven de Norde's in het bezit van Venhorstink. In 1972 verkocht Harmina Johanna Norde, echtgenote van Jan Groot Roessink, haar bezit aan het echtpaar Jan Epema en Roelfine Jantine Schuringa, te Zutphen. De nieuwe eigenaar overleed in 1985, zijn echtgenote in 1996. De boerderij behoort thans aan hun zoons Jeroen Hergen en Egidius Epema. Jeroen's dochter Maartje bewoont het huis met haar echtgenoot Johan Bernard Harbers.

Omstreeks 1926 werd de vijver gedempt, een restant van de vroegere parkaanleg, of - zoals men dat in de vorige eeuw placht te noemen - het *terrein van vermaak*. De Laak, die vroeger door het landgoed liep, werd bij een ruilverkaveling vergraven en langs de scheiding gebracht.

Ter plaatse is weinig overgebleven dat herinnert aan de oude glorie van het landgoed. Als stoffering van het landschap, zoals de overige Vordense landgoederen dat zijn, kan het geen dienst meer doen.

GEWELFSCHILDERINGEN IN DE DORPSKERK, TE VORDEN

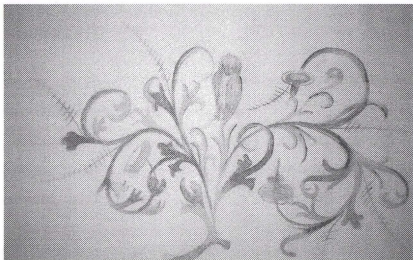
B. Jonker* en H.G. Wullink

Bij het herstel van de gewelven in het koor van de Dorpskerk ontdekte men dat zich onder de vele kalklagen restanten bevonden van gewelfschilderingen.

Bij een inventarisatieonderzoek bleek dat alle gewelfschelpen schilderingen hadden, of gekend hadden. De conditie waarin deze zich bevonden was dermate slecht dat al tijdens het onderzoek diverse schilderingen vastgezet moesten worden. Het bleek dat de vele kalklagen deze schilderingen voor verder verval hadden behoed. Na het verwijderen van de kalklagen bleken de schilderingen te bestaan uit afbeeldingen van een vijftal heiligen, komend vanaf hun middel uit een bloem. Verder bestonden de schilderingen uit vele krullen en bloemen, en enkele vogels. In de vogels bleken een uil, een ekster en een tweetal zwaluwen te herkennen te zijn.

Kijkend vanuit de kerk, richting koorsluiting, zien we van links naar rechts de volgende afbeeldingen:

EEN BLOEMMOTIEF met een UIL

Ornament met vogelafbeelding, deel uitmakend van de gewelfschilderingen. De uil is duidelijk te herkennen.

Bij de oude Grieken was de uil gewijd aan Athene, dochter van Zeus, die, hoewel in eerste instantie krijgsgodin, ook de verpersoonlijking was van de opperste wijsheid en grootste kracht.

* De heer Jonker is restaurateur-decorateur. De gewelfschilderingen in de Dorpskerk zijn in 1998 onder zijn leiding gerestaureerd.

Vervolgens zien we:

DE HEILIGE MARTINUS

(11 november)

Martinus is omstreeks 316 geboren in Pannonië, dat in Hongarije ligt. Hij werd christen toen hij in Gallië vertoefde als soldaat. Op 18-jarige leeftijd werd hij gedoopt en niet lang daarna verliet hij het leger. Het verhaal gaat dat hij op een kille winterdag de stadspoort van Amiens naderde. Hij was toen te paard. Een bedelaar, die vrijwel naakt was, keek naar hem omhoog en smeekte om een aalmoes. Geld had Martinus niet bij zich, maar hij nam zijn zwaard en sneed zijn rode mantel (cappa) in tweeën en gaf een helft aan de bedelaar. Kort daarop zag hij in een droom Jezus die sprak: *Martinus, jij hebt Mij met je mantel bekleed.*

De Heilige Martinus, afgebeeld met naam

Het woord *kapel* komt van *cappa*, dat is mantel. Martinus van Tours deelde zijn mantel met een bedelaar. Het bouwsel waar later de gehavende cappa van St. Maarten werd bewaard en vereerd, noemde men 'kapel' en de bewaarder 'kapelaan'. Een kapelaan is dus oorspronkelijk een beheerder van een garderobe.

Martinus werd, na enige tijd als kluizenaar op het eiland Gallinara vertoefd te hebben, in 372 gekozen tot bisschop van Tours. Tot aan zijn dood, in ongeveer 400, heeft hij dit ambt bekleed. Zijn sterfdatum is 11 november, een dag die in menige streek van ons land als 'St. Maarten' gevierd wordt. Martinus heeft veel gedaan voor de verbreiding van het evangelie in Frankrijk. Zijn populariteit als heilige blijkt wel uit het grote aantal kerken dat naar hem vernoemd werd, zoals de Martini-kerken in Bolsward, Franeker, Groningen, alsook de Maartenskerk (de Dom), in Utrecht.

Martinus wordt vaak uitgebeeld als krijgsman te paard, die zijn mantel deelt met een bedelaar. Soms ook wel als een bisschop met een gans als attribuut of met een bedelaar aan zijn voeten. Hij is namelijk schutspatroon van de ganzen. Martinus betekent de moedige. Hier in de Vordense Dorpskerk is Martinus afgebeeld als bisschop met een manke bedelaar. Deze bedelaar houdt een bakje omhoog, waarin Martinus een geldstuk werpt. Boven zijn hoofd staat de naam MARTINI.

DE HEILIGE KATHARINA (25 november)

De derde afbeelding toont de Heilige Katharina. Zij zou onder keizer Maxentius, in 306 of 307, gemarteld zijn. In de 15e eeuw en daarna behoorde zij tot de meest populaire heiligen. De legende verhaalt hoe zij vijftig heidense wijsgeren in twistgesprekken overwon en hoe Christus zich op mystieke wijze met haar verloofde en haar Zijn ring aan de vinger schoof. Zij werd door Maxentius veroordeeld om door een uit vier met scherpe punten en tanden bezette wielen bestaand foltertuig gemarteld te worden, maar een engel verhinderde dit door het martelwerktuig te vernielen. Daarop werd de Heilige Katharina onthoofd. Zij is de patrones van de wijsgeren, de wagenmakers en de molenaars. Aan haar zijde staat een gebroken rad. De Heilige Katharina is de patrones van de molenaars, omdat haar met haken of schoepen bezette wiel aan een watermolen deed denken. Katharina wordt meestal afgebeeld als een jonkvrouw, met een kroon op het hoofd en een zwaard en een boek in de hand.

Afbeelding voorstellende de Heilige Katharina.

In de Dorpskerk zien we Katharina met kroon, zwaard en gebroken rad.

Christus afgebeeld met 'tijdenswerktuigen'.

CHRISTUS, als MAN VAN SMARTEN, met ARMA CHRISTI
Christus wordt, als 'Man van Smarten', vaak afgebeeld met een lendendoek bekleed, met een doornenkroon op het hoofd, en met wonden in handen, voeten en zijde. De Arma Christi zijn de lijdenswerktuigen des Heren.

Eén van de vroegste voorstellingen vertoont Christus met een wapenschild waarop de lijdenswerktuigen zijn afgebeeld. Zoals een kruisridder in zijn schild een teken aanbracht dat aan zijn moedige daden herinnerde, zo is ook het wapenschild van de Verlosser versierd met trofeeën van Zijn overwinning op de dood en zonde. Later zijn de lijdenswerktuigen niet in een wapenschild, maar los verspreid om, óf in de hand van de Man van Smarten aangebracht. Ook dan heten zij Arma Christi.

Hier in de Dorpskerk in Vorden, in het midden van de koorsluiting, is Christus afgebeeld met doornenkroon en wonden in de handen en de zijde. Links de speer en een spons op een stok. Rechts zijn de gesel en de roede te herkennen.

Onder de schildering, boven het raam, is heel duidelijk het jaartal te herkennen waarin de schilderingen zijn aangebracht: MCCCCXX, dat is dus 1520.

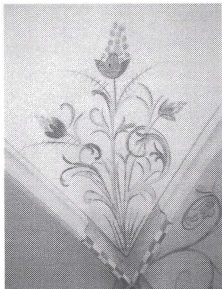
ONBEKENDE HEILIGE(?)

De restanten van de volgende schildering laten een vrouwelijke heilige zien, die is afgebeeld met een boek en een restant van een

kroon. Ook zijn haar borsten voller geschilderd dan bij Katharina en Maria. Dit zou kunnen betekenen dat we hier te maken hebben met de Heilige Agatha. Haar naam is afgeleid van het Griekse Agathos, dat betekent: is goed.

Agatha is een Heilige en Martelares uit de derde eeuw. Zij was een voorname Christin van Sicilië. Tijdens de vervolgingen onder keizer Decius trachtte men haar door foltering te dwingen haar geloof te verzaken, waarbij men haar tusschen de borsten afsneed.

In de Broederenkerk in Zwolle treft men ook deze situatie van een vrouwelijke heilige aan, afgebeeld met grotere borsten dan de andere vrouwelijke heiligen. Daar heeft zij ook een tang in haar hand, die één van haar attributen is. Op Sicilië wordt zij aangeropen als beschermster tegen uitbarstingen van de Etna. Haar naam is vermeld in de Canon van de Mis.

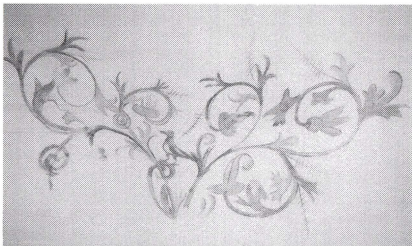
Een bloemmotief

MARIA MET KIND

Maria is hier afgebeeld als moeder met het kind in haar armen. Maria draagt een kroon.

DE EKSTER

Juist tegenover de uil in het koorgewelf is een ekster (?) afgebeeld.

Ornament met afbeelding van een vogel (ekster?).

Bezien we achteraf de restauratie van deze gewelfschilderingen, dan kunnen we alleen maar heel tevreden zijn met het resultaat. Immers, de dorpskerk op zich is al een monument (waarschijnlijk zelfs het oudste gebouw in Vorden). De bijna 500 jaar oude gewelf-schilderingen geven een bijzondere toegevoegde waarde aan het geheel. Samen met de op zich al vrij unieke opstelling van de kerkbanken, en de oude grafstenen, is de kerk in haar geheel nu een bijzonder waardevol monument, niet alleen voor de Nederlands-hervormde Gemeente, maar tevens voor de gehele dorpsgemeenschap. Ook haar toeristische waarde dienen wij niet te onderschatten. Kortom, het betreft hier een kerk die door inhoud, ligging en functie terecht de naam Dorpskerk mag dragen.

Literatuur:

Timmers, J.J.M., 1974. Christelijke Symboliek en Iconografie.
Tweede, herziene druk. Fibula-Van Dishoeck, Bussum (ISBN
90 228 40174).

Zijlstra, J. en C. Timmer, ongedateerd. Honderd en één Heiligen. NCRV, Hilversum, Uitgeversmaatschappij Kok, Kampen (ISBN 90 242 3420 4).

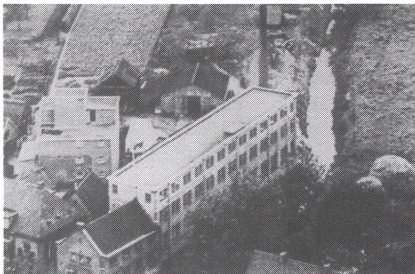
Laarschot, van de, A., 1999. Restauratie Nederlandse Hervormde Kerk Vorden voltooid. Monumenten 99(3): 20-21.

DE LEDERFABRIEK OP DE NIEUWSTAD TE VORDEN

W. Albers*

Afbeelding 1 toont een luchtfoto uit het jaar 1950 van de lederfabriek op de Nieuwstad aan de Vordense beek. De basis voor deze fabriek werd gelegd door Jacob Albers (Ruurlo 1743 - Vorden 1821)¹, die zich in zijn jonge jaren vanuit Ruurlo te Vorden gevestigd had. Hij zette een leerlooierij op aan de beek bij de brug; daarnaast bouwde hij in 1817 een huis, "De Beumer" genaamd, omvattende huis, erf, hof en bouwland.

De Chromolederfabriek v/h H.A. Albers op de Nieuwstad te Vorden aan de Vordense beek (luchtfoto circa 1950; coll. Auteur)

Jacob werkte nog in de pre-industriële, ambachtelijke sfeer. Op zijn huis "De Beumer" waren zeven werknemers inwonend, o.a. twee knechten, een meid en twee halfwas jongens. Het toendertijd toegepaste, reeds eeuwenlang bekende looiproces - het aan de conserverende werking van gemalen eikenschors (run, eek) blootstellen van onthaarde huiden (van ossen en koeien), resp. vellen (van schapen, kalveren, etc.) opgestapeld in met water gevulde kuilen (kommen) - wordt o.a. beschreven in noot 2. Van het aldus verkregen leer fabriceerde Jacob schoenen.

Toen Jacob oud werd, droeg hij zijn bedrijf over aan zijn zoon Harmen Albers (Vorden 1794 - Vorden 1858)³, eveneens leerlooier en schoenmaker met inwo-

nend personeel op "De Beumer". Zijn looierij wordt omschreven als bestaande uit een werkplaats met droogzolder, drie looikuipen, twee kalkkuipen en een laaf (= loog)kuip. Harmen werd in 1855 opgevolgd door zijn zoon Hermanus Gerhardus (Vorden 1828 - Vorden 1886), dus de derde leerlooier en schoenmaker op "De Beumer" in successie.

Diens zoon echter, Harmanus Antonie Albers (Vorden 1858 - Zutphen 1937) bracht ingrijpende wijzigingen aan. Na de dood van zijn vader bouwde hij, achter diens looierij aan de Vordense beek, een grootschaliger en voor die tijd zeer moderne leerfabriek (1888); eikenschors werd vervangen door synthetische, chemische preparaten.⁴ De schoenmakerij gaf hij er aan. Vervolgens liet hij de looierij van zijn vader afbreken en bouwde ter plaatse een woonhuis (1889).⁵ In de loop der jaren werd de leerfabriek verder uitgebreid. Een en ander paste geheel in de plannen van het plaatselijk bestuur, dat streefde naar industrialisatie van het dorp. Van dit bestuur heeft Hermanus Antonie deel uitgemaakt: hij is liberaal gemeenteraadslid en wethouder van Vorden geweest. Hoewel de veranderingen ingrijpend waren, werd de dorpsse gemoedelijkheid gehandhaafd; Hermanus Antonie en zijn twee te Vorden wonende broers werden door de oude Vordenaren de "Beumersjongens" genoemd.

Nieuwstad Vorden omstreeks 1900. Op de voorgrond de brug over de Vordense beek. Het tweede huis van rechts (met de twee schoorstenen) is het huis "De Beumer". Het eerste huis van rechts is het door Hermanus Antonie gebouwde (coll. auteur)

Ook in het kerkelijk leven was de familie actief. Reeds Jacob wijdde zich te Vorden als diaken aan de armenzorg (zoals zijn vader te Ruurlo gedaan had). Tevens was hij boekhouder der Hervormde Gemeente van Vorden. Ook

Hermanus Gerhardus is diaken te Vorden geweest. Hij had twee neven, die predikant waren.⁶ Op zijn beurt was Hermanus Antonie diaken, en een neef (oomzegger) president-kerkvoogd (tevens gemeenteraadslid) te Vorden. Diens zoon is predikant.⁷

In 1922 werd de fabriek omgezet in een naamloze vennootschap. Hermanus werd directeur en aandeelhouder. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Bernardus Antonie Albers⁸ (Vorden 1897 - Vorden 1975), directeur van de "N.V. Chromlederfabriek, voorheen H.A. Albers", die de fabriek tot op hoge leeftijd leidde.

Uiteindelijk, in 1970, werd de leerproductie gestaakt. Hiermede kwam een einde aan een lange familietraditie; lang, want ook Jacob Albers' overgrootvader, Hendrik Egberts Albers (ca. 1635 - 1702/1710) looide reeds leer aan dezelfde beek, 15 km stroomopwaarts in het kerspel Ruurlo.

NOTEN

1. Voor zijn genealogie zie o.a. W. Albers, Gens Nostra 30(1975)61
2. J.W. van Petersen en W. Zondervan, "Oude Ambachten en bedrijven achter Rijn en IJssel", De Walburg Pers, Zutphen, 1974.
3. Twee van zijn broers, Albert en Berend Albers, waren leerlooier (en schoenmaker) te Doesburg. De laatstgenoemde was compagnon in de firma Sellenraad en Albers, die twee kuipen op de stadslooiplaats aldaar in bedrijf hadden. Berend heeft in 1840 voor het laatst patent aangevraagd. In 1853 heeft de stad de bij de looierij behorende gebouwen gearmoveerd. Albert was later leerlooier te Bredevoort.
4. Dorpse reflectie van de wereldwijde industriële revolutie. In 1884 was het chromlooiproces (met een oplossing van chroomsulfaat in water) praktisch bruikbaar geworden. Het is een snelle methode; het eigenlijke chromlooien duurt een etmaal. De oude, plantaardige looing met gemalen eikenschors vergde vele maanden.
5. Dit huis werd in 1940 verwoest, toen, bij de inval van de Duitse troepen in Nederland, de Nederlandse genie de brug over de Vordense beek liet springen.
6. De neven waren Ds. Jan Gerritzen, predikant te Zoelen en Ds. Steven Hendrik Gerritzen, predikant te Vlijmen, kleinzoon van Jacob, zoon van Anna Albers (Vorden 1768 - Arnhem 1853), eigenaresse van de blauwververij

"Den Blauwen Haan", in de Turfstraat (bij de Waag) te Arnhem. Bovengenoemde Jan Gerritsen verkreeg als theologisch student te Utrecht de "gouden eerepenning" voor de beantwoording van een prijsvraag, geschreven door de "Litterarische faculteit der Utrechtse Hoogeschool". Deze verhandeling, getiteld *De Hebraeorum cultu idolorum plurimumque Deorum* " (120 blz. in het Latijn) werd opgenomen in de Jaarboeken der Utrechtse Academie 1822/1823, uitgegeven in 1824 (zie o.a. W.H.J. Gerritsen-Harm, Gens Nostra 36(1981)1, 57, 84.)

7. Ds. Jan Willem Albers, geb. Vorden 1934, predikant, achtereenvolgens te Midsland (op Terschelling), te Zeddum en 's Heerenberg, en te Arnhem.
8. Ook andere familieleden waren ter plaatse industrieel actief, o.a. zijn achterneef Hermanus Bernardus Emsbroek, stichter van de "Empo" Rijwielfabriek te Vorden.

* Dit artikel is geplaatst met toestemming van Dr. W. Albers, uit Nuenen. Hij had het artikel in 1986 geschreven en het is eerder verschenen in het Jaarboek Achterhoek en Liemers (1986).

Dr. W. Albers was een correspondentievriend van dhr. B. Albers (1897-1975), uit Vorden. Hun voorouders (ca. 1800) waren afkomstig uit het kerspel Ruurlo. Ze waren dus verre familie van elkaar, maar ze hebben elkaar nooit ontmoet, ondanks het feit dat ze heel lang met elkaar hebben gecorrespondeerd (red.).

NASCHRIFT (Carlo Bosch):

Eén van onze leden (Carlo Bosch) mocht een gesprek hebben met mevrouw N.E. Albers-Bloemendaal, uit Vorden, weduwe van dhr. B.A. Albers (Vorden 1897 - Vorden, 1975) en met hun zoon drs. H.A. Albers, de laatste directeur van de Leerlooierij die de fabriek nog ongeveer anderhalf jaar heeft geleid. Hieruit voortvloeiend, kan nog het volgende toegevoegd worden:

De lederfabriek moest tot drie maal toe herbouwd worden. Zo werd de fabriek in 1940 beschadigd, omdat de Peppelenbrug over de Vordense Beek werd opgeblazen. De schade was aanzienlijk, want dhr. Albers moest later, naar verluid, de papieren van zijn boekhouding uit de Vordense beek vissen.

In de laatste oorlogswinter zat het dorp zonder stroom. Er werd toen een verzoek gericht aan dhr. Albers of er in zijn fabriek aan de Nieuwstad stroom opgewekt mocht worden. De burgemeester had een generator aangekocht en deze is toen met assistentie van dhr. P. Dekker, de lokale elektriciën, aangesloten op het elektriciteitsnet. Er mochten overdag echter maar enkele boeren dorsen, omdat anders de generator het niet aan kon. Deze generator werd voornamelijk gestookt

met houtstobben die ter plaatse werden gezaagd en gehakt. Op 29 juni 1945 is deze houtopslag op onverklaarbare wijze in brand gevlogen. Zo was er wederom aanzienlijke schade ontstaan aan de leerlooierij.

Na de oorlog sloeg het noodlot nog eens toe, en wel op 17 november 1969. De fabriek werd weer door brand getroffen en het voormalige 'nathuis' brandde volledig uit. Het pand was inmiddels verhuurd aan de Nedac-Sorbo groep. Albers Leerlooierij had er toen zelf nog een klein gedeelte van in gebruik. Deze brand haalde zelfs het NOS-journaal.

Nu, in 1999, is ook de Nedac-Sorbo al bijna weer vertrokken uit dit pand aan de Nieuwstad en is de toekomst van het pand onzeker.

HOTEL 'T WAPEN VAN GELDERLAND

Carlo Bosch

In 1905 wordt in een oude VVV-gids van Vorden hotel Het Wapen van Gelderland als volgt aangeprezen: *Voor reizigers en logé's bestaan hier zeer goede gelegenheden. We noemen het gerenommeerde hotel van Dhr. A.J. Ensink genaamd Het Wapen van Gelderland, dat geheel naar de eischen des tijds is ingericht.*

Deze eisen omvatten toen: sanitaire inrichting, ruime zit- en slaapkamers, en gasverlichting. Dit gas was carbidgas, en het werd gemaakt in Vorden. Het gebouw waar dit gas gemaakt werd stond achter smederij Groot Obbink (nu Elektroworld Eliesen). Deze smid heeft een tijdje een carbidgasinstallatie geëxploiteerd die een aantal huizen en gebouwen in de Dorpsstraat middels een leidingsysteem voorzag van carbidgas. Ook hotel Ensink was hier dus op aangesloten en voorzag hiermee haar gasten van carbidgaslicht. Toen het elektrische licht zijn intrede deed, is de carbidgas-lichtinstallatie verdwenen.

De Dorpsstraat met Hotel 't Wapen van Gelderland, omstreeks het jaar 1950.

Hoe oud het hotel precies is, is moeilijk te achterhalen. Maar wat we wel weten, is dat op een oude kadasterkaart uit 1830 het hotel aangegeven staat als 'Heerenlogement'. Als eerste eigenaar (voor zover we hebben kunnen nagaan) duikt de naam op van de familie Wolters. Na deze kwam de familie Ensink in het hotel. Deze naam kwam meer voor in Vorden, want er was ook een hoofdonderwijzer B.J. Ensink, en aan het begin van deze eeuw werd ook het postkantoor beheerd door een lid van de familie Ensink. Het postkantoor was toen gevestigd

naast hotel Het Wapen van Gelderland, in het pand waar nu het Chinese restaurant is gevestigd.

De familie Ensink was zeer vooruitstrevend, want in 1910 hadden ze al een auto, en het hotel was telefonisch bereikbaar onder het telefoonnummer 2. Na de fam. Ensink werd het hotel op 1 november 1925 overgenomen door de fam. E.W. Jansen. Het hotel had toen in totaal 11 kamers beschikbaar voor gasten. De kinderen van de fam. Jansen sliepen op de zolder. Als het minder druk was in het hotel mochten de kinderen gebruik maken van de hotelkamers en hoefden ze niet op zolder te slapen. Ook had het hotel mensen die er altijd verbleven. Ze woonden als het ware in het hotel. Een voorbeeld hiervan was gemeentesecretaris dhr. Beekhuis, die jarenlang in het hotel gewoond heeft.

In 1937 kwam dhr. Jansen, eigenaar van het hotel, plotseling te overlijden. Zijn weduwe besloot toen om, met haar kinderen, het hotel voort te laten bestaan onder de naam wed. E.W. Jansen. De fam. Jansen had acht kinderen, waarvan er op dat moment al drie het huis uit waren. Ze pakte de zaak goed aan en liet centrale verwarming aanleggen in het hotel. Dat was voor de oorlog nog zeer bijzonder.

In de oorlog echter werd het hotel gevorderd door de Duitsers. Die lieten er soldaten in logeren die uitgezonden moesten worden naar het front, o.a. in de Ardennen. De familie Jansen mocht in het hotel blijven wonen, met gebruikmaking van hun eigen kamers.

Later, tijdens de bevrijding, zijn de Duitsers verdwenen, om plaats te maken voor de Canadezen. Die hebben maar voor korte tijd gebruik gemaakt van het hotel, want na de Canadezen kwamen er evacués uit het westen van ons land logeren. In maart 1945 is mevr. Jansen overleden. Ook Evert Jansen (een zoon) is in dat jaar aan de gevolgen van een motorongeluk overleden. Om het rampjaar compleet te maken, kreeg ook zoon Frits Jansen een verkeersongeluk en kwam als gevolg daarvan ook te overlijden. Toen bleef er een dochter alleen achter met het hotel en alle zorgen. De overige kinderen waren allemaal het huis al uit en niemand daarvan wilde verder met de exploitatie van het hotel. Er is toen na veel overleg besloten om het hotel dan maar te verkopen.

Het hotel is in oktober 1945 verkocht aan Willem Bakker en Hennie Rummelink, die toen net getrouwd waren. Hoogtepunt voor de heer Bakker was dat hij bij de opening van het kasteel/gemeentehuis, in mei 1978, prinses Beatrix (nu koningin Beatrix) per koets mocht rondrijden door Vorden.

Eind 1976 komt de zoon van dhr. Bakker ook in de zaak. Door vader en zoon Bakker heeft het hotel in Nederland bekendheid gekregen, met name vanwege de

diverse wildgerechten die er gereserveerd worden, en natuurlijk ook door de 'haantjes van Bakker'(!)

Wat als bijzonderheid opvalt, is dat traditie steeds hoog in het vaandel werd gehouden. Zo is er aan de buitenkant van het hoofdgebouw de afgelopen honderd jaar weinig veranderd. Het is dan ook (in 1979) terecht gekozen tot Parel van Vorden. Ook een bijzonderheid is dat men nog steeds, net als in 1905, volgens de eerdergenoemde oude VVV-gids, bij dit hotel een rijtuig met koetsier kan huren.

In september 1988 werd een nieuw gedeelte achter het hotel geopend. Daarmee kwam het totaal aantal bedden op 45.

Nu, in 1999, is het hotel/restaurant een goed-lopend bedrijf, waarvan we ook als oudheidkundige vereniging zo nu en dan graag gebruik maken.

Met dank aan: dhr. J. Eeftink, dhr. K. Bakker, en mw. J.H. Oldenampsen-Jansen

DE STATENBIJBEL VAN GERRIT JAN ENZERINK (1834-19..)

G.R. Groot Nuelend en H.W. Rossel

Op 25 september 1997 ontving de Nederlands-hervormde gemeente te Vorden een antieke bijbel uit de nalatenschap van wijlen mevrouw Gesina Anna Catharina Enzerink, 'laatstelijk gewoond hebbende' te Utrecht. Mevrouw Enzerink had deze bijbel, bij testament verleden door mr. K.H. Pentinga, notaris te Utrecht, op 18 september 1989 aan de Nederlands-hervormde gemeente te Vorden gelegateerd.

Spoedig bleek dat het hier een bijzondere bijbeluitgave betrof: een zogenaamde Statenbijbel. Deze Statenbijbel was respectievelijk in 1851 (het deel bevattende de Bijbel) en 1852 (het deel bevattende de Psalmen en Gezangen) uitgeven bij *de Nederlandse Bijbel-Compagnie, te Amsterdam, J. Brandt en zoon, en P. Proost, te Haarlem, en gedrukt bij Johannes Enschedé en zonen, 1852.*

Zoals we op de beide titelplaten ervan kunnen lezen, bevat deze uitgave:

BIBLIA

DAT IS

DE GANTSCHHE HEYLIGE SCHRIFTURE,

VERVATTENDE ALLE DE

CANONISCHHE BOEKEN

des

OUDE EN NIEUWE
TESTAMENTS,

NAAR DE VERTALING, OP LAST VAN
DE STATEN GENERAAL DER
VEREENIGDE NEDERLANDEN,
IN DE JAREN 1618 EN 1619.

en:

HET
BOEK

DER
PSALMEN

NEVENS DE
GEZANGEN

BIJ DE
HERVORMDE KERK VAN NEDERLAND
IN GEBRUIK;

DOOR LAST VAN DE HOOG MOG. HEEREN

STAATEN GENERAAL

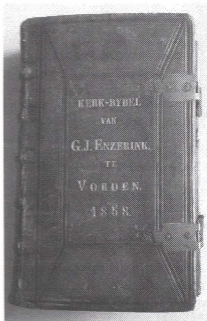
DER VERENIGDE NEDERLANDEN,

Uit drie berijmingen, in den jaare 1773, gekoren.
Met de noodige daar in gemaakte veranderingen.

Na ontvangst van de bijbel, bleek al spoedig dat deze kerkbijbel, gezien haar opdruk en de erin geschreven persoonlijke opdracht, van bijzondere historische waarde geacht moest worden voor Vorden, in het bijzonder voor haar Nederlands-hervormde geloofsgemeenschap.

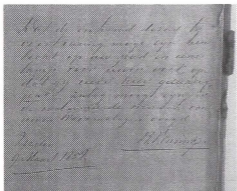
Op de voorzijde treffen we namelijk, in gouden letters, de volgende opdruk aan:

Kerk-Bijbel
VAN
G.J. ENZERINK
TE
VORDEN

1858

Het omslag van de Statenbijbel met goudopdruk.

Ook een geschreven opdracht op de eerste bladzijde trok vanwege de ondertekening onmiddellijk onze aandacht. Deze luidt als volgt:

*Dat de inhoud dezes bijbel voortdurend moge zijn
een licht op uw pad en eene
lamp voor uwten voet,
opdat gij reeds hier gelukkig
ginds zalig moogt zijn, is
de welgemeende wensch van uwen
voormaligen voogd.*

Vorden
9 maart
1858

B.J. Ensink

De door B.J. Ensink geschreven opdracht aan G.J. Enzerink.

De opdruk en deze tekst waren er aanleiding toe dat tot een verder historisch onderzoek werd besloten.

Uit genealogisch onderzoek in het gemeentearchief van Vorden is ons gebleken dat er in de 19e eeuw ene Gerrit Jan Enzerink in Vorden woonachtig was.

Deze Gerrit Jan Enzerink, geboren op 9 maart 1834 te Vorden, kwam uit een zadelmakersfamilie. Hij was een zoon van het echtpaar Arnoldus Enzerink en Hendrica Weenink.

Op 16-jarige leeftijd vertrok hij als zadelmakersgezel naar Arnhem, om aldaar het vak van zadelmaker te leren. Op 7 juli 1858 trad hij in het huwelijk met Catharina Margeretha Müller. In datzelfde jaar, 1858 - het jaar dat ook op de bijbel staat vermeld - vestigden zij zich in Vorden, in een woning aan de Kerkstraat. Dit huis is in 1925 afgebroken.

De bijbel blijkt een geschenk van B.J. Ensink te zijn, die schoolmeester was op de toen reeds bestaande openbare lagere school in het dorp. B.J. Ensink, oom van de schilder Jan Jacob Zuidema Broos (zie Vordense Kronyck, jaargang 1996) was de grootvader van A.J. Ensink, de eigenaar van het hotel dat nu Hotel Bakker heet. Toendertijd heette het 'Hotel 't Wapen van Gelderland', of 'Hotel Ensink'.

Toen de ouders van Gerrit Jan waren overleden, werd hem kennelijk B.J. Ensink als voogd toegewezen.

Het echtpaar Enzerink kreeg 12 kinderen, waarvan er vijf reeds op jonge leeftijd zijn overleden.

Op 28 juni 1911 vertrokken Gerrit Jan en Catharina, op hoge leeftijd, naar Velsen (Noord-Holland).

Hieronder volgt een overzicht van de resultaten van ons genealogisch onderzoek:

I   Arent Enzerink, trouwde op 5 mei 1753, te Vorden, met Jenneken Geessinks, uit 'Varselveld'

Kinderen:

1.   Gerrit Jan, gedoopt 2 januari 1757, te Vorden
2.   Garrit Jan, gedoopt 29 april 1759, te Vorden, volgt II
3.   Christiaan, gedoopt 19 januari 1761, te Vorden

II   Garrit Jan Enzerink, gedoopt 29 april 1759, te Vorden, gehuwd (1) 12 juni 1791, te Vorden, met Hermina Mulder uit Warnsveld, overleden 20 februari 1795, te Vorden.

Kinderen uit het 1e huwelijk:

1.   Arnoldus, geboren 2 november 1793, te Vorden, volgt III
Gehuwd (2) 20 april 1800, met Hendrica van Arragon, geboren 12 sep-

tember 1764, te Varseveld, wonende te Arnhem, dochter van Jacob van Arragon en wijlen Aleida Geessink.

Kinderen uit het 2e huwelijk:

1. Hermanus Johannes, geboren/gedoopt 14/19 juli 1801, te Vorden.
2. Aleph Jacob, geboren/gedoopt 3/5 december 1802, te Vorden.
3. Johanna Harmina, geboren/gedoopt 23/26 december 1804, te Vorden.
4. Johanna Christina, geboren/gedoopt 23/31 mei 1807, te Vorden.

III Arnoldus Enzerink, geboren 2 november 1793, te Vorden, gehuwd (1) op 4 mei 1833, te Vorden, met Hendrica Weenink, geboren/gedoopt 13/17 september 1809, te Vorden, overleden 27 juli 1836, te Vorden, dochter van Jan Weenink en Anna Margrita Groot Bramel.

Kinderen uit het 1e huwelijk:

1. Gerrit Jan geboren 9 maart 1834, te Vorden, volgt IV.

Gehuwd (2) 19 november 1838, te Vorden, met Gerritdina Johanna Zweverink, geboren 29 oktober 1811, te Vorden.

Kinderen uit het 2e huwelijk:

1. Hendrikus Hermanus, geboren 10 november 1839 te Vorden, vertrok op 26 september 1856 naar Diepenveen.
2. Hermina Berendina, geboren 13 maart 1841 te Vorden.
3. Arnoldus, geboren 8 oktober 1842, te Vorden, vertrok op 9 april 1860 naar Hengelo.

IV Gerrit Jan Enzerink, geboren 9 maart 1834, gehuwd 7 juli 1858, te Arnhem, met Catharina Margeretha Müller, geboren 7 november 1833, te Doesburg, vertrokken op 28 juni 1911, naar Velzen (Noord-Holland).

Kinderen uit dit huwelijk:

1. Hendrika Maria, geboren 22 februari 1859, te Vorden, overleden 27 februari 1859, te Vorden.
2. Carel Arnoldus, geboren 3 februari 1860, te Vorden, op 27 maart 1878 naar Baarn vertrokken. Kwam op 22 juli 1879 terug van Baarn. Op 22 februari 1882 naar Breukelen vertrokken. Keerde op 28 juni 1882 van Breukelen terug. Vertrok op 23 januari 1883 naar Den Haag.
3. Arnoldus, geboren 18 mei 1863, te Vorden.
4. Hendrikus Gerhardus, geboren 14 mei 1865, te Vorden, overleden 4 augustus 1865, te Vorden.
5. Hendrika Maria, geboren 31 mei 1866, te Vorden, vertrekt op 23 novem-

- ber 1870 naar Zutphen, keert op 17 februari 1888 terug uit Zutphen, ver-
trekt op 25 september 1893 naar Bloemendaal.
6. Marinus Johannes, geboren 5 november 1868, te Vorden, overleden 31
maart 1869, te Vorden.
  7. Maria Johanna, geboren 17 oktober 1869 te Vorden, overleden 26 maart
1870, te Vorden.
  8. Marinus Johannes, geboren 1 juli 1872, te Vorden. Vertrekt op 29 maart
1893 naar Bloemendaal. Komt op 24 november 1894 van Rheden en ver-
trekt op 2 maart 1895 weer naar Bloemendaal.
  9. Berend Jan, geboren 17 juli 1873, te Vorden, vertrekt 24 mei 1889 naar
Doorn.
  10. Cornelia Hermina, geboren 2 december 1874, te Vorden.
  11. Hendrikus Gerhardus, geboren 26 november 1876, te Vorden.
  12. Wilhelmina Catherina, geboren 31 augustus 1879, te Vorden, overleden 31
januari 1880, te Vorden.

Er is verder niet nagegaan van wie Gesina Anna Catharina Enzerink een dochter was. Dit laten wij gaarne aan geïnteresseerden van het geslacht Enzerink over.

Tijdens ons onderzoek naar de achtergronden van de deze bijbel vernamen wij nog wel van dhr. Eggink, voormalig koster van de Nederlands Hervormde Kerk, dat hij zich herinnerde dat hij omstreeks 1982 bezoek had gehad van een zekere mevrouw Enzerink. Dhr. Eggink herinnerde zich dat deze mevrouw Enzerink hem had verteld dat haar grootvader uit Vorden kwam en gewoond had in het pand waarvan zij dacht dat het het pand van de fam. Klein Kranenbarg, naast de kerk, was geweest.

Dhr. Eggink wist ons bovendien nog te vertellen dat hem uit zijn eigen historisch onderzoek aan kerkarchieven was gebleken dat G.J. Enzerink ook nog een jaar koster was geweest (1879-1880). Wellicht had hij tijdelijk als zodanig waargenomen, nadat B.J. Ensink in 1879 was overleden. Behalve schoolmeester, bleek B.J. Ensink namelijk vanaf 1842 ook koster te zijn geweest. Hij was hierin, op zijn beurt, zijn oom Aleph Jacob Ensink opgevolgd.

Wellicht is met dit artikel de interesse gewekt van de thans nog in Vorden woonachtige personen die de familienaam Enzerink dragen. Als er al niet een dergelijke studie is ondernomen, zal er wellicht één onder hen zijn die het initiatief neemt om de verdere familieverbanden nu eens grondig na te pluizen. Een onderzoek van deze aard lijkt zeker de moeite waard, vooral omdat dit geslacht al in de 17e eeuw in Vorden voorkwam. De oorsprong van het geslacht heeft mogelijk gelegen op een goed Enserynck genaamd, dat destijds kennelijk in de buurtschap Delden was gesitueerd (1). Dit goed werd al in de 1494 in geschriften vermeld (2).

Literatuur:

- (1) Kater, R., J. van den Broek & B. Bargeman, 1996, Boerderij- en Veldnamen in Vorden, Loes H. Maas en A.H.G. Schaars (red.), Staring Instituut/Mr. H.J. Steenbergentichting, Doetinchem (ISBN 90-73667-24-0).
- (2) Hekket, B.J., 1996, Oostnederlandse familienamen, hun ontstaan en betekenis, Uitg. Van de Berg, Enschede (ISBN 90-70986-92-2)